

Městské knihy

Richard Král
Samuel Štibor

Počátky a obsah

- Vznikají s rozvojem velkých měst v 2. pol. 13. století (Praha, Brno, Znojmo...).
- Výrazně narůstá počet vydaných listin. Jejich obsahem je problematika věcného, dědičného a obligačního (závazkového) práva.
- Poprvé se objevují městské knihy, které začínají listiny nahrazovat z důvodů větší ochrany před ztrátou, poškozením, zfalšováním.
- Byly vedeny městskými úředníky (původcem knih jsou městské kanceláře).
- Měly právní platnost, sloužily k pojištění práv města jako celku i jednotlivých měšťanů.

Druhy dělení

- I. Knihy pamětní – v menších městech, zaznamenávají do nich zápisy s různým obsahem, od 15. století mohou fungovat také jako zvláštní knihy na zapisování pamětihodností.
- II. Knihy městské správy – privilegia, finanční knihy a knihy kancelářské (např. korespondence, formuláře, kopiáře, registra aj.).
- III. Knihy městského soudnictví - sporné a nesporné agendy, dále se dělí na knihy soudní, radní a knihy delegovaných soudů.
- IV. Knihy vzniklé z přenesené veřejnoprávní působnosti města – sirotčí knihy, knihy městských špitálů, jednotlivých městských zařízení aj.

Počátky, rozšíření, úpadek I

- Nejstarší městská kniha - radní kniha Starého Města pražského z roku 1310 (první doklad použití papíru na našem území).
- 1310 - založena kniha psanců města Chebu (tehdy součást Svaté říše římské).
- 1311- založena soudní kniha Novobydžovská.
- Do poloviny 14. století se městské knihy zavádí v Brně, Olomouci, Znojmě, Jihlavě, Českých Budějovicích, Litoměřicích a Lounech.
- Na území dnešního Slovenska jsou nejstarší zápisy v městských knihách z Bratislavy z roku 1364 (zápisy městských účtů) a dále pak z Banské Štiavnice (soudní protokol).

Počátky, rozšíření, úpadek II

- Od konce 14. století pravděpodobně měla všechna města královská i poddanská v českých zemích své městské knihy.
- Do roku 1526 se nám dochovalo 1 200 městských knih z českomoravského prostředí (ovšem málokdy jsou zachovány v kompletních řadách).
- Městské knihy byly vedeny po většinu raného novověku, na významu ztrácí v době josefínských reforem při vzniku regulovaných magistrátů, kdy došlo k dosazení státních úředníků do správy měst a centralizaci městských úředních dokumentů.

Možnosti využití pramene v historickém bádání (výběr)

- I. Výzkum počátků urbanizace v českých zemích.
- II. Studium sociální skladby obyvatelstva daného města.
- III. Přijímání nových měšťanů, udělení a přijetí městského práva.
- IV. Změny a pohyb plnoprávného a neplnoprávného obyvatelstva ve městech.
- V. Fungování městského hospodářství, rozsah trhových práv, finanční zatížení obyvatelstva (např. daněmi).
- VI. Rozsah trestněprávní činnosti ve městě, fungování měšťanského soudnictví.
- VII. Studium cechovní výroby, existence sirotčích pokladen, působení městských špitálů apod.

Dostupnost městských knih pro bádání

- Originály městských knih jsou především uloženy ve fondech a sbírkách:
- Státních okresních archivů
- Městských archivů (Archiv hlavního města Prahy, Archiv města Brna, Archiv města Ostravy, Archiv města Plzně a Archiv města Ústí nad Labem)
- Některé městské knihy byly publikovány v edicích, popřípadě jsou on-line dostupné (např. na stránkách Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem).

Edice Libri civitatis

- Je příkladem moderní kritické ediční řady městských knih ze 14. až 16. století (dosud jen z Čech).
- Cílem edice je zprostředkovat městské knihy spolu s doprovodným kritickým aparátem a s komentáři k jazykové stránce rukopisů.
- Každý svazek v edici se řídí následujícím členěním: I. Úvodní historická studie, II. Formální popis, III. Jazykový rozbor, IV. Studie k obsahové části dokumentu, V. Podrobná ediční poznámka, VI. Edice dokumentu s kritickým aparátem, VII. Bibliografie, VIII. Cizojazyčné resumé, IX. Rejstříky – jmenný, místní, věcný.

Edice Libri civitatis – přehled svazků

- Ebelová, Ivana a kol. (edd.): *Pamětní kniha České Lípy 1461–1722*. Ústí nad Labem 2005.
- Myšička, Martin (ed.): *Rejstřík stavby děkanského kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mostě*. Ústí nad Labem 2006.
- Kocánová, Barbora – Tomas, Jindřich (edd.): *Městská kniha Litoměřic (1341)–1562. V kontextu písemností městské kanceláře*. Ústí nad Labem 2006.
- Mendelová, Jaroslava (ed.): *Knihy měšťanských práv na Novém Městě pražském 1518 – 1581*. Praha 2011.

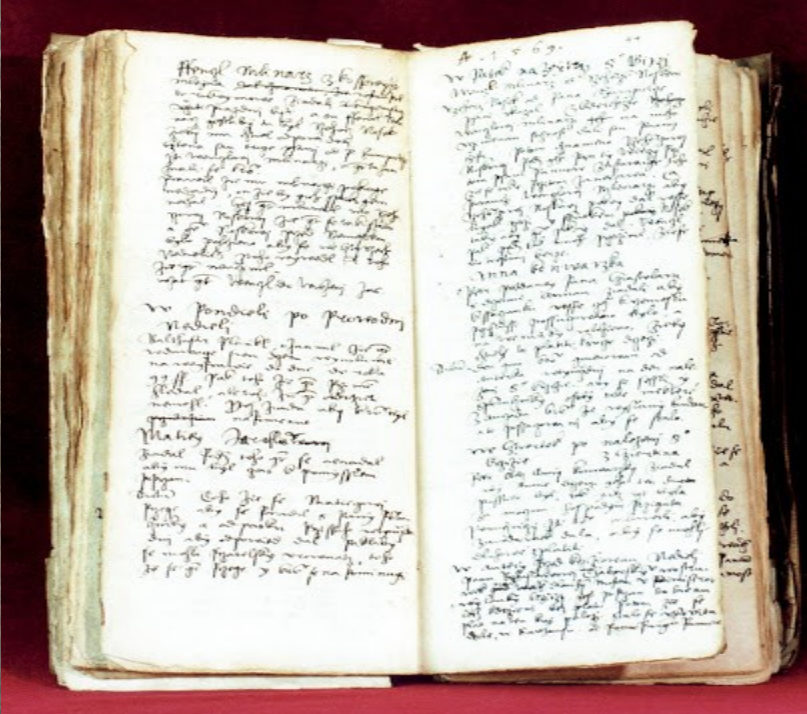
Edice Libri civitatis – přehled svazků

- Mendlová, Jaroslava (ed.): *Knihy měšťanských práv na Novém Městě pražském 1582 – 1657*. Ústí nad Labem – Praha 2012.
- Holub, Pavel (ed.): *Pamětní kniha města Pacova*. Ústí nad Labem – Praha 2015.
- Mendelová, Jaroslava (ed.): *Liber inquilinorum Nového Města pražského 1585/1586 (2)*. Ústí nad Labem – Praha 2016.
- Lhoták, Jan (ed.): *Registra památná města Sušice 1550–1628*. Ústí nad Labem – Praha 2016.
- Klír, Tomáš a kol. (edd.): *Knihy chebské zemské berně z let 1438 a 1456*. Ústí nad Labem – Praha 2017.

LIBRI
CIVITATIS
VII.

PAMĚTNÍ
KNIHA
MĚSTA
PACOVA

1473-1712

Ediční řada Libri
Civitatis VII.

Pamětní kniha
města Pacova

Městská kniha Českých Budějovic

Zápisy ze zasedání městské rady
(1569)

Kniha městské rady města Pardubice

(1515)

Další edice městských knih (výběr)

- Pátková, Hana a kol. (edd.): *Liber vetustissimus Antiquae Civitatis Pragensis 1310–1518*. Praha 2011.
- Mendl, Bedřich (ed.): *Kniha počtů města Brna z let 1343–1365*. Brno 1935.
- Flodr, Miroslav (ed.): *Pamětní kniha města Brna z let 1391–1515*. Brno 2010.
- Hoffmann, František (ed.): *Popravčí a psanecké zápisy jihlavské z let 1405–1457*. Archiv český sv. 38. Praha 2000.
- Spáčil, Vladimír (ed.): *Nejstarší městská kniha olomoucká z let 1343–1420*. (Liber actuum notabilium). Olomouc 1982.

Použitá literatura

- Hlaváček, Ivan – Kašpar, Jaroslav – Nový, Rostislav: *Vademecum pomocných věd historických*. 2. vyd. Praha 1994.
- Šebánek, Jindřich – Fiala, Zdeněk – Hledíková, Zdeňka: *Česká diplomatika do r. 1848*. Praha 1971.
- Kolektiv autorů: *Úvod do studia dějepisu*. 1. díl. Brno 2014.

Elektronické zdroje:

- <http://www.libricivitatis.cz/index.php/cz/>

Děkujeme za pozornost